

โดย รศ.สมพร อิศวิลานนท์ นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติและผู้อำนวยการ
"งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย"
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ตลาดส่งออกข้าวหอม ไทยและเวียดนาม

ข้าวหอมในตลาดการค้าข้าวโลกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเรียกว่า **ข้าวหอมมะลิและข้าวหอมจัสมิน** ซึ่งมีแหล่งผลิตอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย กัมพูชา และเวียดนาม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็น **ข้าวหอมบาสมาติ** ซึ่งมีแหล่งผลิตอยู่ในอินเดียและปากีสถาน ส่วนข้าวหอมของจีนที่เรียกว่า **"ต้าฮวาเซียง"** ไม่ได้มีการส่งออกแต่เป็นการผลิตเพื่อสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ สำหรับข้าวหอมของเมียนมาที่มีชื่อว่า ข้าวหอม **"ปอร์ชาน"** มีการส่งออกจำนวนน้อยมากเพราะยังไม่เป็นที่นิยมของตลาดต่างประเทศ ข้าวหอมปอร์ชานจึงใช้บริโภคเฉพาะภายในประเทศเมียนมาเกือบทั้งหมด สำหรับในบทความนี้จะนำเสนอเฉพาะ **ตลาดข้าวหอมไทย และเวียดนาม** ซึ่งเป็นผู้ส่งออกข้าวหอมมะลิและข้าวหอมจัสมินที่สำคัญในตลาดการค้าข้าวโลก

ข้าวหอมมะลิและข้าวหอมจัสมินในตลาดการค้าข้าวโลก

ข้าวหอมมะลิเมื่อรวมเข้ากับข้าวหอมจัสมินในที่นี้จะเรียกรวมกันว่า **ข้าวหอม** หรือ **Jasmine Rice** มีปริมาณการผลิตโดยรวมประมาณ 14.2 ล้านตันข้าวเปลือก หรือประมาณ 8.4 ล้านตันข้าวสาร โดยมิไทยเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ประมาณร้อยละ 59.9 ของปริมาณการผลิตข้าวหอมมะลิของโลก รองลงมาได้แก่ เวียดนามร้อยละ 29.6 ที่เหลือเป็นการผลิตของกัมพูชาร้อยละ 10.5 สำหรับปริมาณการค้าข้าวหอมมะลิมิประมาณ 3.56 ล้านตันข้าวสาร ซึ่งผู้ส่งออกสำคัญและมีสัดส่วนการถือครองตลาดประมาณร้อยละ 59.27 ได้แก่ ไทย รองลงมา ได้แก่ เวียดนามที่ถือครองตลาดร้อยละ 32.87 และกัมพูชาที่ถือครองตลาดร้อยละ 7.86 ของตลาดการส่งออกข้าวหอมโลก

ตลาดส่งออกข้าวหอมมะลิไทย

ข้าวหอมมะลิถือเป็นข้าวในระดับพรีเมียมชนิดหนึ่ง เพราะมีความหอมและความนุ่มอยู่ด้วยกัน ข้าวหอมมะลิจึงมีราคาสูงกว่าข้าวสารจัสมินและข้าวสารเจ้าทั่วไป ตลาดส่งออกข้าวหอมมะลิของไทย (ข้าวขาวดอกมะลิ 105) มีการขายอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก การส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยในปี 2558 เมื่อรวมกับข้าวหอมอื่นๆ ในที่นี้ ได้แก่ ข้าวหอมปทุมมีประมาณ 2.11 ล้านตันข้าวสาร' ในจำนวนนี้ 1.99 ล้านตันหรือร้อยละ 94.3 เป็นการส่งออกข้าวหอมมะลิหรือข้าวขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งเป็นข้าวหอมในระดับพรีเมียม ส่วนการส่งออกข้าวหอมปทุมซึ่งอยู่ในกลุ่มของข้าวหอมจัสมินและเป็นข้าวหอมลูกผสมที่ปลูกในพื้นที่ชลประทานโดยมีคุณสมบัติด้านความหอมและความนุ่มเป็นรองจากข้าวหอมมะลิ พบว่าปริมาณการส่งออกข้าวหอมปทุม มีเพียง 0.12 ล้านตันหรือร้อยละ 5.7 ของการส่งออกข้าวหอมทั้งหมดของไทย ดังนั้น ข้าวหอมส่งออกของไทยจึงเป็นการส่งออกข้าวหอมมะลิหรือข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 เป็นส่วนสำคัญ

ตลาดข้าวหอมของไทยอยู่ในภูมิภาคแอฟริกาซึ่งส่วนมากนำเข้าในรูปของปลายข้าวหอมมากกว่าข้าวเต็มเมล็ด โดยมีปริมาณส่งออกข้าวหอมไปในภูมิภาคดังกล่าวรวมกันประมาณ 0.695 ล้านตันข้าวสารหรือประมาณร้อยละ 32.96 ของปริมาณส่งออกข้าวหอมของไทย และเป็นข้าวหอมมะลิเกือบทั้งหมด (ตารางที่ 1) ประเทศในภูมิภาคแอฟริกาที่นำเข้าข้าวหอมมะลิไทยมาก 3 ลำดับแรก ได้แก่ ไวออริโคสต์ เซเนกัล และกานา โดยมีปริมาณการส่งออกข้าวหอมมะลิไปยังสามประเทศดังกล่าวรวมกันมากถึงร้อยละ 68.95

ตลาดข้าวหอมเอเชียเป็นตลาดส่งออกข้าวหอมมะลิไทยที่มีลำดับรองลงมาจากการส่งออกไปในแอฟริกา สำหรับข้าวหอมมะลิที่ส่งออกไปในตลาดเอเชียจะเป็นข้าวหอมมะลิคัดพิเศษและเป็นข้าวเต็มเมล็ดเป็นสำคัญเพราะตลาดเอเชียโดยเฉพาะฮ่องกงและสิงคโปร์เป็นตลาดของผู้บริโภคที่มีรายได้สูงมีความต้องการสินค้าในระดับพรีเมียม การส่งออกข้าวหอมของไทยไปในภูมิภาคดังกล่าวมีปริมาณโดยรวม 0.59 ล้านตันข้าวสารหรือประมาณร้อยละ 27.99 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมของไทยทั้งหมด ในจำนวนนี้เป็นการส่งออกข้าวหอมมะลिर้อยละ 85.67 ที่เหลือเป็นข้าวหอมปทุม ตลาดนำเข้าข้าวหอมมะลิจากไทยที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียสามลำดับแรก ได้แก่ จีน ฮ่องกง และสิงคโปร์ คิดเป็นร้อยละ 40.56 30.06 และ 16.12 ของปริมาณส่งออกไปในเอเชียตามลำดับ

ตารางที่ 1 ปริมาณและร้อยละของการส่งออกข้าวหอมมะลิ ข้าวหอมปทุม ของไทยในปี 2558

	ข้าวหอมมะลิ 105		ข้าวหอมปทุม		รวมทั้งหมด	
	จำนวน (พันตัน)	ร้อยละ	จำนวน (พันตัน)	ร้อยละ	จำนวน (พันตัน)	ร้อยละ
เอเชีย	506.28	25.48	84.70	68.08	590.98	27.99
- เอเชีย	140.19	7.06	53.90	43.32	194.09	9.19
- นอกเอเชีย	366.09	18.42	30.8	24.76	396.89	18.80
ตะวันออกกลาง	84.70	4.26	3.80	3.05	88.50	4.19
ยุโรป	163.01	8.20	28.50	22.91	191.51	9.07
อเมริกา	467.49	23.52	2.59	2.08	470.08	22.26
แอฟริกา	693.05	34.88	2.64	2.12	695.69	32.95
โอเชียเนีย	72.69	3.66	2.19	1.76	74.88	3.54
รวม	1,987.22	100.00	124.42	100.00	2,111.64	100.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลกรมศุลกากร

สำหรับตลาดส่งออกข้าวหอมไทยในทวีปอเมริกามีประมาณ 0.47 ล้านตัน ข้าวสารหรือร้อยละ 22.26 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมของไทยโดยรวมและเป็นข้าวหอมมะลิเกือบทั้งหมด ประเทศที่นำเข้าข้าวหอมมะลิไทยมากสองลำดับในภูมิภาคนี้ ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและแคนาดา รวมกันมีถึงร้อยละ 98.94 ของปริมาณการส่งออกไปยังภูมิภาคดังกล่าว ส่วนตลาดส่งออกข้าวหอมไทยไปในภูมิภาคยุโรปมีประมาณ 0.19 ล้านตันหรือร้อยละ 9.07 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมของไทย ในจำนวนนี้มีสัดส่วนของข้าวหอมมะลิตดเป็นสัดส่วนร้อยละ 85.12 ที่เหลือเป็นข้าวหอมปทุม ประเทศที่นำเข้าข้าวหอมมะลิไทยมาก 3 ลำดับแรกของภูมิภาคนี้ ได้แก่ ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร และเนเธอร์แลนด์

ตลาดส่งออกข้าวหอมเวียดนาม

ข้าวหอมที่ปลูกในเวียดนามนอกจากข้าวหอมมะลิ 105 แล้วยังมีข้าวหอมจัสมิน 85 เป็นต้น ข้าวหอมมะลิและข้าวหอมของเวียดนามจะมีกลิ่นและความเหนียวนุ่มสู้ข้าวหอมมะลิของไทยไม่ได้ เพราะข้าวหอมมะลิที่ปลูกในเวียดนามจะเพาะปลูกในพื้นที่ชลประทานเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ข้าวหอมจากเวียดนามนับว่าเป็นสินค้าทดแทนที่มีราคาต่ำกว่าข้าวหอมมะลิไทยในตลาดส่งออก นับจากปี 2551 เป็นต้นมาการส่งออกข้าวหอมของเวียดนามได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการส่งออก 0.073 ล้านตันข้าวสาร ได้เพิ่มขึ้นมาเป็น 0.638 ล้านตันข้าวสารในปี 2555 ต่อมาเพิ่มขึ้นเป็น 1.166 ล้านตันในปี 2558 และได้เข้าไปแทนที่ข้าวหอมจากไทยทั้งในตลาดแอฟริกาและตลาดเอเชีย

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ข้าวหอมเวียดนามมีส่วนแบ่งในตลาดส่งออกที่ขยายตัว เป็นเพราะแรงจูงใจจากระดับราคาข้าวหอมของเวียดนามที่ต่ำกว่าระดับราคาข้าวหอมของ

ไทยเกือบหนึ่งเท่าตัว กล่าวคือในขณะที่ราคาส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยมีราคาอยู่ที่ 980 เหรียญสหรัฐต่อตัน² ในปี 2558 นั้นระดับราคาส่งออกข้าวหอมของเวียดนามอยู่ที่ประมาณ 520-570 เหรียญสหรัฐต่อตัน³ ทำให้การขยายตัวของ การส่งออกข้าวหอมของเวียดนามเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีผลต่อการชะลอตัวของความต้องการข้าวหอมไทยในตลาดการค้าข้าวหอมโลกตามมา

เวียดนามมีตลาดส่งออกข้าวหอมอยู่ในเอเชียและแอฟริกาเช่นเดียวกับไทย โดยร้อยละ 49.22 ส่งออกไปในเอเชีย ตลาดนำเข้าข้าวหอมเวียดนามในเอเชียที่สำคัญ ได้แก่ จีน มาเลเซีย สิงคโปร์ และฮ่องกง คิดเป็นร้อยละ 49.62 13.07 12.76 และ 12.21 ของปริมาณที่ส่งออกไปในภูมิภาคดังกล่าวตามลำดับ ส่วนการส่งออกไปในตลาดแอฟริกาคิดเป็นร้อยละ 39.16 ของการส่งออกข้าวหอมของเวียดนามทั้งหมด ตลาดส่งออกที่สำคัญของข้าวหอมเวียดนามในภูมิภาคนี้ ได้แก่ กานาและไอวอรีโคสต์ ซึ่งมีสัดส่วนการนำเข้าคิดเป็นร้อยละ 61.68 และ 25.74 ของปริมาณการส่งออกไปในภูมิภาคดังกล่าวตามลำดับ สำหรับการส่งออกข้าวหอมเวียดนามไปในภูมิภาคตะวันออกกลาง ยุโรป และโอเชียเนีย มีปริมาณการส่งออกไม่มากนักคิดเป็นร้อยละ 4.59 1.85 และ 0.98 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ปริมาณและร้อยละของการส่งออกข้าวหอมของเวียดนาม ในปี 2558

	การส่งออกข้าวหอมรวมทั้งหมด	
	จำนวน (พันตัน)	ร้อยละ
เอเชีย	573.86	49.22
ตะวันออกกลาง	53.55	4.59
ยุโรป	19.22	1.65
อเมริกา	51.29	4.40
แอฟริกา	456.60	39.16
โอเชียเนีย	11.36	0.98
รวม	1,165.87	100.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของ Global Trade

เนื่องจากตลาดข้าวหอมเป็นตลาดที่บางมากในตลาดการค้าข้าวโลก การที่เศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคแอฟริกาชะลอตัวเนื่องจากระดับราคาน้ำมันดิบที่ลดลง ตลอดจนภาวะเศรษฐกิจในเอเชีย กลุ่มประเทศผู้นำเข้าข้าวหอมมะลิที่ชะลอตัวลง ได้ส่งผลกระทบต่อภาระตลาดข้าวหอมมะลิในตลาดการค้าข้าวโลกในช่วงครึ่งปีที่ผ่านมา ซึ่งนำไปสู่สถานการณ์ตกต่ำของระดับราคาข้าวหอมมะลิในตลาดส่งออกตามมาด้วยเช่นกัน โดยระดับราคาส่งออกข้าวหอมมะลิชั้นสองของไทยได้ลดลงจากราคาเฉลี่ย 980 เหรียญสหรัฐต่อดันเมื่อปลายปี 2558 ลงมาเหลือประมาณ 680 เหรียญสหรัฐต่อดัน หรือลดลงไปกว่าร้อยละ 30 เมื่อเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา และส่งผลกระทบต่อระดับราคาข้าวเปลือกหอมมะลิในระดับไร่นาด้วยเช่นกัน

ปรากฏการณ์ของข้าวหอมมะลิที่ราคาตกต่ำจึงอาจบั่นทอนต่อการรักษาไว้ซึ่งคุณสมบัติความหอมและความนุ่มของข้าวหอมมะลิไทย ดังนั้น เพื่อรักษาข้าวหอมมะลิไว้

ให้เป็นเอกลักษณ์และสมบัติอันล้ำค่าของประเทศไทย การจัดทำมาตรฐานความหอมและการพัฒนาด้านเขตกรรมตลอดห่วงโซ่การผลิตนับว่ามีความจำเป็นที่ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน

ข้อมูลอ้างอิง

¹ประมวลวิเคราะห์จากข้อมูลกรมศุลกากร

²ราคาเฉลี่ยของ FAO

³ข้อมูลจาก The Rice Traders